

grarea în viața economică și socială, politică și militară romană a populației de origine dacică din sudul zonei est carpatice reprezintă premisa și fundamentarea aserțiunii că ea se găsește la sfârșitul secolului al III-lea într-o etapă avansată de ireversibilă romanizare. Perioada relativ scurtă a adopției limbii și civilizației romane poate fi mai lesne admisă dacă avem în vedere vecinătatea Moesicii, intensele contacte anterioare, numărul mare de militari din legiuni" (p. 227). Într-adevăr, existența Moesiei și mai târziu a provinciei Scythia este de trecut în rindul cauzelor celor mai importante ale iradierii procesului romanizării către populația din Moldova, în măsura în care efectele acestuia sînt detectabile, determinându-se chiar și nuanțe ale lor: „Există... la sfârșitul perioadei ceretate deosebiri marcate între situația nordului, centrului și sudului zonei est carpatice față de Imperiul roman" (*ibidem*). Totuși, situația fiind dată în linii mari de prima concluzie enunțată mai sus, autorul se consideră îndreptățit să afirme: „... marile migrații n-au mai putut modifica structural transformările etno-culturale în stînga Dunării, desfășurate sub egida Romei" (p. 228). Este aici nu numai o concluzie, ci și o premisă angajantă pentru a continua cronologic studiul din prezentul volum, sarcină extrem de dificilă, după cum rezultă chiar din ultimele publicații care au atacat perioada respectivă. În care direcție S.S. pornește cu avantajul elaborării acestui prim tom, deci al cunoașterii serioase a perioadei împreună cu ceea ce ea implică arheologic. De aceea, cred că sînt

îndreptățite speranțele ca autorul să aprecieze cât mai aproape de adevăr și dezavantajul unei scheme deja formate, pe care va trebui să n-o considere imuabilă, ci de remodelat.

Nu insist aici asupra unor neglijențe sînt scăpări de tipar, stil sau chiar bibliografie care, așa cum de obicei se spune și se scrie, ar fi fost bine să lipsească. Acestea nu sînt însă foarte numeroase și nu afectează conținutul cărții.

Prin *Civilizația romană la est de Carpați și romanitatea pe teritoriul Moldovei*, Silviu Sanie are nu numai meritul priorității, dar și pe acela al sprijinirii demonstrației sale pe un fundament documentar cât mai bogat posibil. cel arheologic primind, dar fără a se neglija și celelalte surse, cărora li se acordă locul cuvenit. În fapt, cartea arată cu atît mai mult efortul autorului de desprindere către sinteză și nu de fabricare a ei, cu cit laseși elementele (încă insuficiente sau aproape de această limită) de analizat au trebuit, acum pentru prima dată, să fie adunate și sistematizate. Este și motivul pentru care nu m-am extins în aceste rînduri cu o prezentare a conținutului — în ansamblu el se pretează fără îndoială elogiilor unui recenzent — ci am încercat să observ, în intenția sinceră de a fi util, elementele care pot stîhni o atare întreprindere. Or, măsura realizării ei în stadiul prezent al cercetării, documentării, încadrării geografice etc. este un motiv de satisfacție pentru autor și pentru noi toți.

Alexandru Barnea

CRISIA, vol. 11, 1981, 407 p., cu numeroase figuri în text și planșe în afară de text.

Revista orădeană, organ de manifestare științifică a unui harnic colectiv de cercetători de pe lângă Muzeul Țării Crișurilor, a ajuns la al 11-lea volum de apariție regulată. Pe parcursul anilor, în lumina experienței dobîndite, a încercat și în parte a reușit să-și găsească singură un drum propriu, care a condus la cristalizarea unei personalități specifice, în continuă îmbunătățire. Coloanele ei s-au dovedit a fi o gazdă generoasă pentru toate problemele de istorie, de cultură, de artă. Dar toate aceste aspecte, pe cit de diferite, pe atît de variate, fapt foarte important pentru specificitatea revistei, pornesc de la realitățile locale sau sînt în strînsă conexiune cu ele: fapte, oameni, manifestări de tot felul. Rolul și rostul lor în perspectiva timpului ne apare azi a fi fost, pe cit de fecund, pe atît de semnificativ. Și mai trebuie adăugat ceva. Ceva ce nu este numai important, ci, după părerea noastră, și esen-

țial și mai ales semnificativ, întregul volum este scris de forțele locale.

Primele capitole sînt închinete problemelor contemporane. Astfel volumul se deschide cu un studiu asupra mișcării muncitorești din Bihor (M. Drecin); se continuă cu „Făurirea partidului comunist român" (V. Pușcaș) și „Tradițiile revoluționare ale U.T.C. din Bihor" (I. Popovici).

Sînt prezentate apoi în ordine cronologică a orînduirilor descoperiri arheologice, studii, cercetări și materiale istorice care acoperă un vast rîstimp, începînd din neolitic și pînă în vremea noastră. Potrivit specificului revistei noastre noi vom insista, în special, asupra studiilor și materialelor care privesc antichitatea.

Din cadrul descoperirilor arheologice se cuvine menționat studiul Doinei Ignat asupra unei așezări de tip Criș-Starčevo, descoperite

Intr-un parc din Oradea (p. 41—49). Inventarul ceramic (vase și idoli), cel litic și cel osteologic descoperit în așezare este analizat și interpretat în conexiune cu alte descoperiri similare de pe teritoriul orașului și regiunii. În continuarea aceleiași idei, descoperirile mai importante din epoca bronzului, de pe cuprinsul orașului Oradea, și ele nici puține și nici neesențiale, sint trecute în revistă și puse în valoare de un specialist binecunoscut. Numele lui, Nicolae Chidioșan (p. 59—67). Același fecund autor aruncă o privire sintetică asupra descoperirilor arheologice mai importante din prima epocă a fierului, de pe același teritoriu de pe Criș (p. 69—74). Sint puse la contribuție, cum este și natural, pe lângă descoperirile mai vechi, intrate demult în circulație științifică, și cele recitate, fruct al bogatelor cercetări realizate în anii din urmă.

Ceramica neagră-zgrunțuroasă descoperită în Crișana formează obiectul unei prezentări sintetice datorită lui Sever Dumitrașcu (p. 75—81). Pe baza rezultatelor obținute în săpăturile de la Biharia (jud. Bihor) s-a putut preciza, într-un nivel arheologic datat în secolele V—VI e.n., prezența ceramicii negre-zgrunțuroase. Această ceramică este lucrată la roata rapidă, din pastă degresată cu nisip. Acest tip ceramic este autohton. Legăturile structurale cu ceramica similară din restul Daciei sint convinșător subliniate. Implicațiile acestor descoperiri pentru istoria acestor vremi și locuri, abia dacă mai este nevoie să fie subliniată.

La capitolul „Note” Ioan Emödi semnalează unele descoperiri din prima epocă a fierului la Oradea (p. 321—328). Ele provin în mare parte din morminte.

Descoperirile de tezaure din localitatea Sacalasău, formate din drahme grecești, emise de cetățile ilirice Dyrhachium și Apollonia, cu sau fără obiecte de podoabă dacice formează obiectul unei minuțioase și utile puneri la punct. Nu mai puțin de nouă asemenea descoperiri au fost înregistrate, nu fără erori topografice și cronologice, ca provenind din această localitate și împrejurimile ei imediate. Autorii, Al. Sășianu și Șt. Konowalik (p. 329—337), pe baza unei analize amănunțite, a informațiilor locale, reușesc să restabilească situația reală. De rezultatele la care au ajuns cei doi cercetători va trebui să ținem seama în viitor. Asemenea cercetări locale și regionale pot fi întreprinse și în alte regiuni. Și rezultatele nu se vor lăsa prea mult așteptate.

Tezaurul de la Biharea, conținând 27 monede romane imperiale de bronz din secolul al IV-lea este prezentat sobru și cu competență de Al. Sășianu (p. 339—341).

Publicația conține, așa cum am mai menționat, numeroase și valoroase studii, articole, note, documente privind istoria mai veche și cea nouă a regiunii.

Un ultim omagiu este adus regretatului D. Tudor de către Sever Dumitrașcu, unul din sufletele care ard, discret, dar din plin, la întocmirea acestei publicații.

În ansamblu, revista *Crisia* se înscrie ca o vrednică continuatoare a tradițiilor culturale românești de pe malul Crișului, la care Iosif Vulcan și revista *Familia* au constituit cândva un exemplu.

Bucur Mitrea